

יום עיון של בוקרים בדרום

החלב ל-4800 ק"ג, הועלתה בשנה האחרונה ל-6300, וזה – הודות ל-3 חליבות שחזרנו אליהן שוב ושיפורים בטיפול. מן הגיסיון למדנו שהמבכירות מניבות ברגיל מתחת לממוצע של העדר; כן גם הפרות הקנויות מהחוץ, ואף אלו שנקנו כעגלות וגודלו במשק. אין איפוא לבטוח בהנחה שהובעה ע"י מתכנני ההרחבה שמבכירות ופרות קנויות, שיוכנסו לעדר הקיים, לא יפגעו בתנובת הממוצעת שהושגה עד עתה.

נוכחנו שהגדלת העדר כרוכה מראשיתה בסידור עמדות שאפשר לכלוא בהן כל פרה נוספת ליד האיבוס. מובן שזה כרוך בהשקעה כספית גדולה, ולנו לא היה תקציב לכך. פתרנו את הבעיה על ידי הצרת העמדות עד ל-73 ס"מ ליד האיבוס, על אף התנגדותם של אנשי המקצוע. לעת עתה לא נתגלו תוצאות שליליות מחמת הצרת העמדות.

מכון החליבה הוגדל משלוש יחידות טאנדם ל-6 יחידות שדרת-דג, אבל אין די בתיקון זה. רמת התנובה ורווחיותו של הענף תלויות בראש וראשונה בצוות העובדים. וצוות עובדים קבוע ימצא ויתקיים רק אם תנאי העבודה שלו לא יהיו שונים מאלה של יתר חברי הקיבוץ. כלר מר – אפשרות של השתתפות סדירה בחיי הקיבוץ, כפי שהיא קיימת לגבי העובדים בענפים האחרים של המשק. אפשר יהיה להשיג זאת רק במידה שכל חליבה תוגבל לשתי שעות, בערך.

יצחק לאופר (ניצנים) מוסר שעדרם גדל מהיגגר בלבד מ-105 חולבות ל-118; לפי התכנית לשנתיים הקרובות יגדל עדר הפרות עד ל-140 – 150 ראש. תנובת המבכירות נמוכה במקצת, גם בעדרנו, מהממוצע. הגדלת העדר בוצעה עד עתה ללא הרחבת המבנים. כיום, הטיפול בפרות לקוי, כיוון שיש הכרח לשכן 118 פרות ב-109 עמדות. במבנים של בני-הבקר נתווספו מקומות על ידי הצרת העמדות הקיימות. על אף חוסר שיכון לפרות, הוחלט להגדיל את מכון החליבה הקיים (3 עמדות טאנדם), כיוון שהחליבה נמשכת זמן רב מדי. הבעיה הכאובה במשקנו – זהו בעיית

הלישכה המחוזית של לכיש, מטעם מינהל ההדרכה, אירגנה יום עיון בנושא "שיקולים בהרחבת ענף הבקר בקיבוצים". השתתפו כ-60 איש, ביניהם – מרכזי משק, רפתנים, עובדי מספוא וכלכלנים. משה קאופמן מנגבה פתח בברכה לבאים והגדיר את מהות הבעיות שהן עלו בדיונים אלה. הרצון להרחיב את הענף במשקים קיבוציים נתעורר בעקב האפשרויות החדשות בשיווק תוצרי ענף הבקר, לאחר "המשבר" של עודפים שגרם לצמצום הייצור. הוא תבע שיקול זהיר בשאלת ההרחבה וציין באופן מיוחד את בעיית העובדים באומרו: "התעלמות מבעיית צוות העובדים בענף הקיים והמתרחב עלולה לגרום למשברים ואף לחיסול הענף, כפי שקרה הדבר בענף הצאן במספר משקים".

משה אבידן ובנימין לב הרצו בהרחבה בסעיפים השונים והסבירו את דבריהם בהדגמת טבלאות, דגמים שונים, דיאגרמות, נוסחאות חישוב שונות וכו'. למתעניינים בפרטי ההרצאות האלה יעוצה העצה לעיין בחוברת שפורסמה מטעם מינהל ההדרכה – לישכת לכיש*. החוברת קושטה גם בקאריקאטורות על נושאים שונים, והן עשויות להפיג את מצב הרוח החמור שעלול להשתרר בעקב הקריאה וההתעמקות בניתוחים הכלכליים, על נוסחאותיהם וטבלאותיהם.

לאחר הרצאות הפתיחה השמיעו את דבריהם באי-כוח משקים שונים, ולהלן מובאת תמצית הרהוריהם והשגותיהם של המשתתפים ביום העיון בשאלות שהועלו על ידי המרצים.

דני חבוניק (זיקים) סיפר שבמשקו מתכוונים להגדיל את הייצור, הן על ידי הגדלת עדר הפרות והן על ידי העלאת התנובה של הפרות, שמוחזקות כיום במשק. בשנה האחרונה גדל העדר מ-100 חולבות ל-145 – חלק מהן משגר העדר הקיים וחלק מקניות. התנובה הממוצעת, שהורדה לפני שנתיים בגלל צימצום מכסות

* החתום מטה מצטער שאין באפשרותו, במסגרת הירחון שלנו, להביא את תמצית ההרצאות האלה, כיון שבלעדי הטבלאות וההסברים לא יובנו דבריהם במלואם. – י. ע.

לענף הבקר יתרון גדול לעומת ענפי חקלאות אחרים. ייצור החלב ושיווקו אינם תלויים בקונדיטורה ובמדיניות של הממשלה או מדיניות בינלאומית. כוס חלב טרי יידרש תמיד לילדינו, ואין לחשוש איפוא שלענף החלב עלול לקרות מה שקרה לבוטנים, לסלק הסוכר, ומה שעלול לקרות מחר לענף הכותנה. חלק גדול של יישר בים מושביים בארץ ביסס את פרנסתו על ענף הבקר, ללא "תכנון קווי" וללא ניתוח כלכלי.

הגדלת הענף בנגבה מתבססת על אפשרויות הניצול התכליתי של בית החליבה לעדר פרות בן 150–160 חולבות. הספקת המספוא לעדר מוגדל אינה מהווה בעיה אצלנו, כיוון שיש באפשרותנו להרבות בתחמיצים מגידולי הפלחה וכן קיימת האפשרות להגדיל את יכולי עשב הרודוס ע"י השקייה במיביוב.

אברהם נבו מעין-צורים מוסר שעדרם מונה כיום 120 פרות, שחולבים אותן פעמיים ביממה. לחליבה של פעמיים ביממה עברו מאותה סיבה שבמשק זיקים, כלומר — מתוך חששות של ייצור עודפים, מעל למיכסה. התנובה הממוצעת ירדה עקב זה מ־6300 ל־5500 ק"ג בשנה הראשונה שלאחר המעבר לחליבת פעמיים, ובשנה זו הסתכמה אף בפחות מהנ"ל — 5300 ק"ג. אמנם לחליבה של פעמיים ביממה יתרון רב לגבי הקלת תפקידו של הרפתן — חייו נעשים נורמאליים יותר ודומים לאלה של יתר חברי הקיבוץ. לכן, על אף היתרון הכלכלי שבשלוש החליבות (הגדלת הייצור), הרי קשה יהיה לחזור לנוהג זה כי הוא לטורח על העובדים. כיום, נמשכת חליבת 100 הפרות 4 שעות ויום העבודה של המועסק בחליבה מתמלא על ידי עבודות אחרות שברפת. הצוות שלנו מונה 4 חברים וכל אחד בהם עסוק שבוע אחד בחודש בחליבת לילה. לדעתי תיתכן הגדלת הענף בתנאי שעדר הפרות יוכפל (ל־220–240 ראש) במשך תקופה קצרה ביותר (רכישת פרות מהחוץ), ללא שלבי ביניים בתהליך ההרחבה, כיוון שהגדלה חלקית, אף היא תחייב הכפלת מספר העובדים, וכוח העבודה לא ינוצל אז באופן תכליתי. לעומת זה, אם יוכפל העדר ויחד עמו צוות העובדים, ישררו בו תנאי עבודה דומים לאלה של היום. כל

צוות העובדים, והתוצאה מכך — מחלות ותמותה בעדר בני-הבקר ומחלות עטין מחמת ביצוע בלתי תקין של החליבה.

ההזנה מתבססת על תלתן, סלק מספוא, תחמיץ ושחת. הגדלת העדר לא תגרום קשיים בהספקת מספוא מהמשק, כי התחמיץ הוא מגידולי חורף, ללא צורך בהשקייה.

יעקב ווילן, מרכז המשק בנגבה, מציין שבמשקו נערכים בקביעות ניתוחים כלכליים. הגדלת ענף הבקר נעשתה לאחר שיקול כלכלי מדויק. מבנה המשק ודרכי התפתחותו נבחנו לפי שיטת התיכנון הקווי (לינארי). נתברר שתכנון כזה אינו מסוגל לענות על הכל. כך, למשל, לפי תיכנון זה יצא שכדאי יותר לגדל ירקות, אבל אין רוצים לעבוד בענף זה. כל שיקול כלכלי, מן ההכרח שיביא בחשבון גם את הגורם האנושי. בני המשק שלנו יסכימו לעבוד ברפת אך ורק בתנאים נוחים ומודרניים; יתכן שזה טוב גם לפרה, ואולי זה גם משתלם מבחינת נות השיקול הכלכלי הטהור, אבל לא זה הקובע, כי ללא סידורים אלה לא יימצאו עובדים בענף הזה. קיימת גם בעיית מקום העבודה לחבר קשיש; אפשר להעסיקו בעדר בני-הבקר. יתכן שעבודה זו אינה מביאה ריווח הוגן, אבל ההכרעה נסה ברוטו גדלה. יצירת מקום עבודה אחר לעובד כזה כרוכה בהשקעה עצומה, ובאותו זמן יש לוותר על עודף הכנסת ברוטו מענף העגלים שיאבד. יש גם שיקולים כלכליים, הנובעים מהגדלת ענף הבקר, שאין מביאים אותם בחשבון. בארץ הננו שרויים בתנאי אינפלציה; כל השקעה בהון נזיל (בפריטים עוברים לסוחר) ערכה עולה במרוצת הזמן ועל ידי כך מופחתים סעיפי הריבית וההפחתה, שברגיל מחייבים בהם את הענף. קיימות בענף הבקר גם השקעות כבדות למדי, שבחלקן אינן נזקפות באופן ישר על ענף זה וניצולן משתפר עם הגדלת העדר, כגון — כביש גישה, מיכלית לחלב, מיתקני קירור ועוד. אולם, מאידך, עלולות להופיע השקעות בלתי צפויות מראש; כך נתברר, למשל, אצלנו בנגבה, שהגדלת סככת הפרות מחייבת החלפת צינור מים ראשי; "תיקון" שעלה ב־20 אלף לירות.

יוחנן האוזמן משוכל וחבר מוכירות ההתאחדות טען שניתוח כלכלי של הבעיות הכרוכות בהרחבת הענף, אין לעשותו ליד שולחן הכתיבה ויש להתאימו לכל משק כפי שהוא. מטעם התנועה הבינקיבוצית נערך סקר ב־50 משקים קיבוציים ונתברר שבשליש מהם ענף הבקר הוא במצב של ריווחיות מספיקה; שליש שני מקיים את הענף תוך הפסדים, ובשליש האחרון נושא את עצמו הענף אך בקושי. המאזן הכולל של הענף בכל 50 המשקים מסתיים בהפסד. הסקר הראה עוד שאין קשר ישר ועקבי בין גודל העדר ורמת התנובה שלו לבין הריווחיות. לעור מת זה מתבלט קשר בין שיעורי נצילות המסר פוא והריווחיות. ניצול תכליתי של המזון תלוי בעיקר בצוות העובדים, לכן הגדלת ריווחיות הענף תובעת בראש וראשונה כינונו וקיומו של צוות עובדים משופר ככל האפשר; יש להקדיש תשומת־לב להעלאת רמתו המקצועית ויחד עם זה גם להיטיב את תנאי עבודתו.

לדעתו אין לחזור לחליבה תלת־פעמית. חייב בים להתאים את התמורה עבור החלב לתנאי עבודה נוחים יותר; כן צריך לארגן את העבודה כך שחליבת ערב לא תימשך למעלה משתי שעות. הבוקרים בחוץ לארץ מחפשים דרכים להקלות נוספות בעבודה; בדנמרק נערכו ניסויים של חליבת פעמיים ביממה בהפסקות של 8 ו־16 שעות ובאנגליה מנסים לשפר את מנוחת יום א' בשבוע על ידי הסתפקות בחליבה של פעם אחת ביממה.

כשדנים בהגדלה ניכרת של הענף, אסור לה־עלים עין מבעיות מיוחדות שעלולות להופיע מחמת ההיקף המורחב של העדר והנני להצביע עליהן: (1) ניהול הענף. בשוכל גדל העדר מ־160 פרה ל־240 והריווחיות פחתה משום שאבדה השליטה על מימשק תקין. בעדר בעל־היקף כזה, מגיע המחזור הכספי השנתי למיליון לירה בקירוב; בית־חרושת בעל מחזור כזה מעסיק צוות מלא של מנהלים; גם ענף הבקר זקוק למומחיות בניהול ובצוות מיוחד לכך. ברפתים כה גדולים מגישים מדי יום ביומו כמויות מזון באלפי לירות, וזה — ללא ביקורת של ממש. תקלה זו שכיחה וחמורה באופן מיוחד בחלוקת

הגדלת־ביניים תגרום להרעת תנאי העבודה, תת־עוררנה בעיות מבעיות שונות בקרב צוות העובדים והתוצאה תהיה — משבר בעבודה מחמת אי־רצון להתמיד בענף זה.

ד"ר ד. מזרחי, רופא „החקלאית“, מעיר שהגידלת עדר מ־100 פרות ל־120 פרה תוך שנה אחת, כלומר — תוספת 20 ראש מהשגר שבמשק, תהיה אפשרית רק במקרה שתמותת הוולדות לא תעלה על 10%. לצערו הרב הוא מציין שבמשקים רבים שבאיזורן שיעורי התמותה גדול לים בהרבה מהנ"ל. תנאי בל יעבור הוא שבד בבד עם הגדלת העדר יוגדל גם צוות העובדים, ולא מבחינה כמותית בלבד אלא בעיקר באיכותו; אחרת — עלולה ההרחבה במספר ראשי הבקר להביא לירידה בייצור. טיפול בלתי מושלם בבני־הבקר יביא לתמותה רבה, ואף אלה שיישארו בחיים — התפתחותם וגדילתם יהיו לקויים. אותו דבר אפשר להגיד לגבי החליבה: אם היא לא תבוצע כראוי מבחינה מקצועית ובמסירות — ירבו מחלות העטין וממילא גם התנובה תרד. אסור שחליבתו של הרפתן באופן רצוף תתמשך לשעות רבות; כשהעובד מת־עיף פוחתת עירנותו ואין הוא בקו הכושר לגלות נגעים בעטינים; עבודתו נעשית אז ללא שימת־לב לפרטים חשובים והתוצאה — הרס העטינים.

סכנה מיוחדת הוא רואה ברכישת בקר מהחץ. האיזור, בו פעיל ד"ר מזרחי הוא איזור בריא יחסית ואין הוא נגוע שחפת, קדחות הקרצית והפלה מדבקת. יש איפוא להקפיד בשיע עיניים ולרכוש בקר ממקורות בטוחים בהחלט. לפני זמן־מה התהווה באחד המשקים שבאיזור הזה מוקד לשחפת (במקרה זה אף בעל המשק נדבק במחלה). משום שנקנו בהמות ללא ביקורת רפואית יסודית. קורה שקונים גם פרות „עדויות“ קרציות, הנושאות בחובן מחוללי קדחת לסוגיה השונים; מובן מאליו שפרות כאלה טעונות ריסוסים מיד עם העברתן למשק הקונה, ויש להמשיך בטיפולים במשך שבועות אחדים עד שידברו הקרציות כליל. אגב אורחא, מן הראוי להזהיר מפני קניית שחת וקש מאי־זורים נגועי קדחת הקרצית.

המצב בהרבה משקים קשה מבחינה זו, ויש שנוקקים לפועלים שכירים. בעיות אירגון העבודה והריכוז מתחילות להופיע כשהיקף הענף מתרחב מעל ל-100 פרות. עדר בן 100 פרות אפשר לנהל ביעילות אף במקרה שרק 2 עובדים מנוסים ותיקים נמנים עם הצוות, אולם אין הדבר כך כשהעדר הוא גדול יותר. לכאורה, נוח לו למרכז הענף, כשהוא עסוק בעיקר בנייול הול הענף ובעבודות מקצועיות מיוחדות, ושאר העבודות נעשות ע"י עובדים מתחלפים, אבל בסופו של דבר מגיע המצב למשברים. את החליבה לומדים על נקלה, אבל אין ה"רפתנים" הצעירים מסכימים להתמיד בעבודה זו, משום שהיא מתמשכת הרבה זמן, ובשעות בלתי רצויות להם. יתכן שהצעירים היו נוטים להתמיד בעבודה אילו היו מקצרים את החליבה עד לשעה והצי או שתי שעות, לכל היותר, אבל אין לראות בכך פתרון לצוות העובדים ולטיב החליבה, אם אין ענין בעבודה בענף זה.

היוצא מזה, שהבעיה היא — חינוך צוות עובדים, קשירתו לענף כדי שיוכשר לשאת בריכוז כל העניינים. יש לעשות הכל כדי לעורר בעובדים התעניינות בענף; רצוי לאפשר להם השתתפות בקורסים, לערוך למענם ימי עיון וסיורים. ואשר להיקף הענף, הרי הכרחי הדבר שהוא יגיע לממדים, אשר יצדיקו מבחינה כלכלית, את ההשקעות בסידורי עבודה נוחים. מ. ק. מצטרף לדעתו של האומן בשאלת הכיבוי קורת בחלוקת המספוא הגס וטוען שאין להסתמך על אומדנים; הוא מוסר שבנגבה ירדו "יבולי" המספוא (לדונם) ב-25%, לאחר שהתחילו לשקול את המשלוחים שהגיעו מהשדה לרפת.

עזריאל קאפ מגבר-עם מוסר שגם במשק מעוניינים בהגדלת הענף, אבל אין אפשרות להגשים זאת. בין הסיבות המקשות על ההרחבה הוא מונה: (א) אין הפרות מתמידות בתנובור תיהן, אף על פי שהתנובות היומיות בתחילת התחלובה הן די גבוהות; התוצאה מזה — תנובות שנתיות, או תקופתיות, ירודות; (ב) עדר הפרות מונה 100 ראש זה 4 שנים, ואין מצליחיים להגדילו אם כי אין כמעט כל תמותה

המספוא הגס. משום שהדבר נעשה ברוב המשקים לפי "טביעת עין" (אומדנא); נוכחנו לא פעם שבו ברגע שהננו מתחילים בשקילת המספוא, יורדים "יבולי" הגדולים (לכל דונם) בשיעורים ניכרים למדי... (2) צוות העובדים. קשירת העובדים לענף, זוהי אחת הבעיות המרכזיות. מתברר שחלוקת עבודה כשלעצמה אינה פותרת את הבעיה; העובד האחראי להזנה מחלק במ"שך כל היום תערובת המזון המרוכז, עמיתו החולב מצטמצם בחליבה בלבד, וכך גם בשאר סוגי העבודה והטיפול. העבודה בצורה כזו הורפת "עבודה שחורה" סטאנדרטית ואינה מעוררת ענין מיוחד במבצעה. בארה"ב, אף בעדר גדול, מוטלת על כל עובד האחריות למספר פרות מסויים — הוא חולב אותן בקביעות פעמיים ביממה ומעניק להן כל שאר הטיפולים. (3) רמת התנובה. אין יסוד לאמונה שתנובות ממוצעות גבוהות הן אמת-המידה הבלעדית להצלחת הענף; אין להתעלם בשום פנים משכיחות החולי בעדר וביחוד ממחלות העטין, מתמותות וולדות, מכמות העבודה שמשקיעים לפרה בשנה וכו' וכו'.

בהתאחדות מגדלי הבקר הולכות ומתקבלות הנחיות דלהלן לגבי ענף הבקר במשקים קיבור ציים: (א) דאגה לגיבוש צוות העובדים; (ב) בדיקת ריווחיות הענף; (ג) הגדלת עדר הפרות עד ל-160 ראש בערך.

עם סיכום הדברים: בטרם יוגדל העדר יש לערוך בכל משק בפני עצמו בדיקה יסודית של כל הגורמים ולשקול ביישוב הדעת את ה"בעד" וה"נגד", הנובעים ממכלול הבעיות. "מכסות חלב" מאושרות, כשלעצמן, הן ללא ערך, אם אין הן מבטיחות הכנסה של ממש. יש להביא בחשבון שלגדלת הייצור צפויים גם סייגים ואין לדעת עד מתי כדאי יהיה להגדילו ומה יהיה השיעור המתאים להגדלה. בחודש אוקטובר שנה זו עלתה קבלת החלב במחלבות "תנובה" ב-12% לעומת אוקטובר דאשתקד. אם תימשך העליה בייצור ללא חשבון, עלול שוב לפרוץ משבר בשיווק וייגרם הרס לעדרים מסויימים.

משה קאופמן מנגבה קובע שגורלו של הענף נתון, בראש וראשונה, בידי צוות העובדים.

צועיים היסודיים. הגדלת העדר מבלי להבטיח תנאי שיכון מתאימים — גם בכך יש לראות מעשה פזיז ובלתי אחראי. העדר המוגדל יהיה זקוק גם לחומרי ריפוד מרובים יותר, ואף בדבר זה אין לזלזל.

הגדלת עדר בן 100-120 פרה ב־20 ראש, אינה כדאית בשום פנים, כי בכך מאריכים את החליבה של המשמרת ל־4 שעות. מתקבלת על הדעת הגדלה בממדים רציניים יותר, שתצדיק גם את הגדלת מכון החליבה. כאן המקום להעיר שהצעה בדבר שני מכוני חליבה קטנים נפרדים עשויה לפתור בעיות רבות במספר משקים. בהם יש קושי בהרחבת מכון החליבה הקיים.

פתרון בעיית צוות העובדים הוא תנאי רא־שון, כשעומדים בפני הרחבת הענף, ויש לבקש דרכים שונים לתיקון המצב. אין להפריז בחתירה לחיסכון בימי עבודה לפרה בשנה, כי לא תמיד משיגים על ידי כך גם יתרון כלכלי. בסקר שערכה הוועדה הבינקיבוצית בעדרים שונים נתגלתה קוראלאציה (תואם) בין כמות העבודה והריווחיות, וזאת, במובן ידוע, בניגוד לתפיסה המקובלת: נמצא שבעדרים מסוימים, בהם הושקעו „ימי־עבודה לפרה בשנה“ במספר רב יר־תר מאשר בעדרים אחרים. גם הריווחיות היתה גבוהה יותר. מסתבר שכדאי וכדאי להוסיף עוד יום עבודה ועוד יום עבודה אם הם מוקדשים לשיפור ניהול הענף, לפיקוח יעיל על ביצוע ההזנה, לביצוע תכליתי של הטיפול בבהמות וכו' וכו'.

בענף המעבר לשתי חליבות — הריני מוכן לתמוך בו בכל משק שיצליח לפתור קודם לכן את בעיית צוות העובדים. גם בשתי חליבות אפשר להשיג תנובות גבוהות. הנה, בשנה זו, זכה בפרס בעל משק מושבי, החולב פעמיים ביממה והשיג מפרותיו תנובה ממוצעת של 7000 ליטר.

חיים שור ממינהל ההדרכה. התגדלה כש־לעצמה של הענף לא תשפר את הראנטאביליות, כשהענף שרוי במצב קשה ואין אפשרות לתקן באופן יסודי את המימשק, ההוצאה לפועל של העבודות וכו', לא תועיל לו הגדלת היקף העדר ויתכן שיהיה זה תכליתי יותר לחסל את

בבני־הבקר: (ג) בעיית צוות העובדים תמורה גם במשקם: (ד) קניית פרות מהחוץ, לצורך הגדלת העדר, כרוכה בסיכונים מרובים. נוכחו שהמשק המוכר מציע את הבתמות הגרועות ביותר שבעדרו, ואפילו כשקונים עדר שלם ממשק שהחליט לחסל את הענף, גם אז „נופלים בפח“, משום שחלק מהבהמות הוא בגיל קשיש ביותר וחלק — אינו מצטיין בטיבו.

בתיכנונים להרחבת הענף שהודגמו לפנינו לא הביאו בחשבון, עם קביעת מחיר הפרה הקנויה, את ההוצאות הכרוכות בעצם הפעולה של רכי־שת הבהמה, וזוהי תוספת די נכבדה, כיוון שמוציאים על כך ימי עבודה, הוצאות נסיעה, והעיקר — פעולה זו מבוצעת ברוב המקרים ע״י מרכז הענף, בעל המקצוע הוותיק שבצוות, ויש להניח שבהעדרו מהבית, עלולה להיפגע רמת העבודה בענף. מסתבר שגם „הוצאות בלתי נראות מראש“ מסוג זה יש להוסיף על מחיר הפרה שרוכשים מהחוץ.

אוריאל לוי, מנהל השירותים הזואוטכניים, תובע גישה זוהירה להגדלת העדרים, משום שאת המחסור בחלב, שהסתמן בתשכ״ד, אפשר למלא ע״י העלאת התנובה לפרה במספר משקים, ללא צורך בהגדלת עדר הפרות. ואפילו נביא בחשבון את העליה בצריכת חלב ותוצריו בעקב גידול האוכלוסין, הרי גם מטעמים אלה אין להיחפז ולהרחיב את העדרים, משום שקיים חשש שיוחר לט במוסדות הממשלתיים לייבא מחוץ לארץ תוצרי חלב שונים. יתכן שיש מקום להגדלת יחידות הייצור במושבים ובקיבוצים תוך צמצום מוסד הייצורנים, ואמנם מסתמן תהליך כזה והתוצאה תהיה שהייצרנים היעילים ביותר יקיי־מו את הענף.

הדגמים והטבלאות שהובאו הפעם לידיעת המשתתפים בדיונים אלה, נודעת להם חשיבות מבחינה כלכלית, אולם כשמשק ייגש לתכנן את הגדלת הענף לאור הדגמים והחישובים הנ״ל, עליו לברר ולבחון בקפדנות את שוני התנאים במשקו הוא. קיימת גם שאלת השתלבות העדר המוגדל במסגרת הכללית של המשק. כך, למשל, נתקלתי במספר תכניות הזנה אשר נערכו (בעקב ההגדלה) תוך התעלמות מהכללים המק־

ואפשר להכניס שכלולים בעבודה, להטיל אחריות על כל עובד ולקשור אותו לענף. חשיבות גדולה יש לייחס להתייעצויות של העובדים בישיבות משותפות. כשהענף יהיה בהיקף הנ"ל, תגדל גם חשיבותו במשק כולו ויש לו סיכויים גדולים יותר להיענות הנהלת המשק לתיקונים וסידורים שונים, שאף הם משפיעים לטובה על רוח הצוות.

מובן מאליו שכל הרחבה טעונה, קודם כל, בחינה מדוקדקת של כל הפרטים, כפי שהזכירו כבר אחדים מהמשתתפים בדיון זה. כיצד להרבות את העדר — אם ע"י קניה מהחוץ, או ע"י גידול פרות במשק — גם זה תלוי בגודל העדר הקיים. מעדר של 80 פרות קשה לצפות להגדלה בשיעורים של ממש; לעומת זה, עדר בן 200 פרה מאפשר תוספת של 40 פרה בכל שנה ואף יישארו עודפים למכירה. עדר שהגיע כבר ל-160 פרות, אין לו צורך להוסיף פרות ע"י קניות, ויש באפשרותו לגדול בהדרגה ללא השקעות נכבדות.

תומצת מהחברת שנכתבה ע"י בנימין לב ופורסמה ע"י לישכת לכיש. המלכה"ד — י. ע.

הענף לחלוטין באותו משק. הריווחיות לאחר ההגדלה של עדר שהיה במצב טוב גם קודם לכן תלויה בהתאמתו לתנאים המשתנים. אין עדיין בארץ דוגמאות ומסורת לניהול עדר גדול ולאירגון העבודה בו. מציעי הדגם בפגישה זו צריכים היו להביא אלטרנאטיבות שונות בכיוון ההרחבה.

בענף הבקר במשק הקיבוצי אין להבדיל בין עבודות מקצועיות לבין עבודות רגילות. יש להעלות את רמת הצוות כולו. אם לא תוטל אחריות על כל אחד מחברי הצוות, לא יימצא למעשה צוות עובדים הראוי לשמו והענף לא ישא את עצמו. בצפון הארץ הושגה השתפרות הראנטאביליות בעקב ההרחבה של העדר הודות לכך שהיא היתה מלווה פיתוח וביסוס של צוות עובדים משופר. עדר קטן, המתבסס על עבודתם של 2-3 עובדים ותיקים, ללא מילואים, הנכונים לשאת באחריות הענף, לא יחזיק מעמד לאורך ימים, כי הוותיקים ייצאו מהעבודה ולא יימצא מי שיחליף אותם. בדרך כלל אינני רואה עתיד לעדר קטן במשק הקיבוצי. ההיקף המינימאלי הוא, לדעתי, 160-180 פרות. בעדר כזה כדאי

זו ט ו ת

- בסקר שנערך באירלנד מצאו ש-70% של מיתקני החליבה המאכאנית (ב-35 משקים שנסקרו) לא היו במצב תקין. הליקוי הנפוץ ביותר היה — חוסר "מלאי אויר".

• המהגרים הראשונים לאמריקה, שבאו להתנחל בה, נפגעו קשה בבריאותם מחמת היעדר בעלי חיים ממחלקת היונקים; לא נמצאו שם לא פרות, לא עזים ולא כבשים. באופן מיוחד נפגעו ילדי המהגרים, כיוון שאי אפשר היה לספק להם חלב, והתמותה ביניהם היתה רבה בחורף הראשון לשהייתם של המהגרים ביבשת החדשה. הוצא אז צו מיוחד לחייב את כל העולים החדשים להביא עימם פרה אחת ועז אחת לכל 6 נפשות, והודות לכך עלתה ההתנחלות על פסים נורמאליים. הנסיון המר, בו התנסו חלוצי אמריקה הראשונים בעקב היעדר בהמות חלב, השפיע על המהגרים שבאו אחר כך לא להסתפק בהבאת בהמות לפי המיכסה שנקבעה ע"י השלטונות, אלא אף הכפילו ושילשו אותה.

• כיצד בדקו את איכות החלב "בימים ההם"? בערים שונות באיטליה היו האכרים מביאים את החלב לשוק ומוכרים אותו ישר לצרכנים. ליד שערי השוק עמדו שומרים-שוטרים והיו בודקים כל כלי עם חלב באמצעות... ציפורן האצבע; כשהיו טובלים את האצבע בכד והחלב לא היה מתפור על פני הציפורן, וקצות טיפות החלב ניראו לבנים ובלתי שקופים, הרי "משלוח" כזה זכה בציון של חלב נקי, טבעי ובלתי מהול במים. השומרים האלה התמחו יפה בתפקידם והם היו קובעים ללא טעות את איכות החלב. כשהיו מגלים אצל מישהו (על הרוב אצל נשים, שהן היו הספקות העיקריות של חלב לשווקים אלה) חלב מזויף ובלתי נקי על יסוד הבדיקה הנ"ל, היו אוסרים את החלבן או החלבנית, קושרים אותם לעמוד הקלון ומריקים את החלב על ראשיהם; כך הם נשארו עומדים עד סגירת השוק. שיטה מקורית זו של פיקוח על טיב החלב, שהיתה נהוגה באיטליה במאה ה-16, היתה יעילה למדי, ומקרי הזיוף בימים ההם היו נדירים.

- בפאריז, ברחוב אמסטרדם, ישנה מסעדה, המציעה בתפריט שלה 200 מיני גבינה מכל ארצות העולם.